

ואין חילוק בין קרן שלא בכוונה לשון ורגל (רמב"ן ראב"ד ועוד). ויש אומרים דוקא בקרן נחלקו ולא בשון ורגל (פסקי הר"ד).

ב. שור האשה, היתומים, האפטרופוס, שור המדבר, ההקדש, שור הגר שמת ואין לו יורשים – הרי אלו חייבים מיתה (שור, שור... – שבע פעמים). רבי יהודה אומר: שור המדבר, ההקדש, הגר שמת – פטורים מן המיתה לפי שאין להם בעלים. אמר רב הונא: פטור היה רבי יהודה אפילו נגח ולבסוף הקדיש או הפקיר, כן דייק מלשון המשנה. ותניא נמי הכי. (והוה בעליו והמית וגו' – עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד).

דוקא הפקיר או הקדיש, אבל מכר לאחר – חייב אפילו לרבי יהודה (רשב"א, תור"פ ועוד). ואין הדבר מוסכם (עתור"פ בדעת רש"י כאן ולעיל יג. וע' במובא שם).

הלכה כתנא קמא [וכל שכן בנגח ואח"כ הפקיר שחייב]. וכולם אין משלמים את הכופר משום דלאו בני כפרה הם – מלבד שור האשה (ערמב"ם יג, ולחם משנה; מאירי [והביא שתי דעות לענין אפטרופוס] ורש"ל).

ובירושלמי מובאת דעה ששור ההקדש חייב בכופר אפילו לחכמים [ובאבן האזל (ה,ד) צדד שטעות סופר היא וצריך לומר הכל מודים בכופר שהוא פטור. וכן נקט המאירי מסברת עצמו, שהרי ההקדש אינו בר כפרה], ולדעה אחרת תלוי הדבר במחלוקת רבי יהודה וחכמים.

דפים מד – מה

צ. א. שור שהמית אדם ומכרוהו בעליו או הקדישוהו – האם מה שעשה עשוי? החזירו שומר לבעליו – האם מוחזר אם לאו?

ב. האם גומרים דינו של שור שלא בפניו?

א. שור שהמית, עד שלא נגמר דינו – מכרו מכור (ואין זה מקח טעות, כיון שהלוקח ידע שהרג והיה לו לשחטו (רש"י במהדורה אחת). ועוד, מכור הוא להרישה עד שיגמר דינו (רש"י לפנינו. ושני הפירושים אמת. רש"ל); הקדישו – מוקדש (ואם נהנה בו בינתים – מעל. ערש"י); החזירו שומר לבית בעליו – מוחזר. שונה שור תם שהזיק בבית שומר, שאם החזירו אינו מוחזר אפילו קודם גמר דינו, כיון שנפל ברשות הניזק להחליטנו לו מיד או להשתעבד לגבות מגופו (עפ"י תוס'; חו"מ שצו, ח).

משנגמר דינו – מכרו אינו מכור (שאסור בהנאה. ואף לר"ת שאינו נאסר מחיים, הרי אסור להשהותו. תוס'), הקדישו אינו מוקדש. החזירו שומר לבעליו אינו מוחזר. רבי יעקב אומר: מוחזר. ופירשו בגמרא שלכל הדעות אומרים באיסורי הנאה 'הרי שלך לפניך' מפני שהזיק שאינו ניכר הוא, אלא שחכמים סוברים שאין גומרים דינו של השור אלא בפניו, ועל כן טוען המפקיד לא היה לך להתפיס שורי ביד מי שאינו יכול לדון עמו כלומר ביד בית דין.

א. לפרש"י מתחייב על כך שהתפיס השור בידיים לבית דין. ולפי"ז אם תפסוהו מאליהם וגמרו דינו – אם החזירו מוחזר (תוס'). והתוס' כתבו שאין חילוק בדבר אלא הואיל ועל ידי פשיעת השומר נפל ליד בית דין, הרי תפיסת הב"ד נחשבת הזיק ניכר. וכן הסכים רש"ל לדינא.

ב. הלכה כחכמים שהחזירו אינו מוחזר (רמב"ם יא, ט וש"פ).

ואף לרבי יעקב אינו נפטר אלא כשהחזירו, אבל לא החזירו חייב שהרי יש כאן פשיעה (עפ"י רמב"ן).

ג. הקדישו – ב"ד מכריחים אותו לפדותו בשוויו וליתן דמיו לבדק הבית (מאירי).

ב. לדברי חכמים אין גומרים דינו של שור אלא בפניו (השור יסקל וגם בעליו יומת – כמיתת בעלים כך מיתת השור, מה בעלים בפניהם אף שור בפניו). רבי יעקב אומר: אף שלא בפניו, שהרי אין השור בר טענה (הלכך אפילו אם דורשים הקש זה בעלמא, לדבר זה אין סברא לדרשו).

א. הלכה כחכמים שאין גומרים דינו של שור אלא בפניו. הלכך אם נתערב בשוורים אחרים – כולם פטורים (רמב"ם יא, ע"י סנהדרין מט).

וכשם שאין גומרים דינו של שור אלא בפניו, כך אין גומרים אותו אלא בפני בעלים, אם יש לו בעלים – להוציא שור ההפקר וההקדש שגומרים דינו אעפ"י שאין בעלים (מאירי. וכ"ה בריא"ז).

ב. הראב"ד צדד לפי תירוץ אחד, שלרבי יעקב אפילו שחטו קודם שנגמר דינו, גומרים את דינו ובשרו נאסר. [והוכיח שרבי אליעזר ורבי עקיבא אינם סוברים כן].

דף מה

צא. א. שור ביד שומר שהזיק או המית אדם – מה דינו של השומר?

ב. מי שקיבל עליו שמירת שור, והזק על ידי שור אחר – האם השומר חייב באחריות?

א. כל ארבעת השומרים נכנסו תחת הבעלים להתחייב בנזקין; מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק (משנה). וכן חייבים השומרים בתשלומי כופר, במועד שהמית אדם.

שור שהמית אדם ונסקל – חייבים השומרים להחזיר דמי שור לבעליו.

מבואר בגמרא שהדין משתנה בין שומר לשומר; שומר חנם דיו בשמירה פחותה, שאם שמר שמירה הראויה לו, ויצא השור והרג ונסקל – אין השומר חייב לשלם לבעלים. ואילו שומר שכר צריך שמירה מעולה.

א. השואל חייב דמי שור לבעלים אף כששמר שמירה מעולה ויצא והרג ונגמר דינו – שהרי חייב באונסין (רש"י ותוס'). ויש מי שחולק (יש"ש. ודייק כן מסתימת הרמב"ם).

ב. אף על פי שנגח באונס, אם היה יכול להחזירו לבעליו ולא עשה כן ותפסוהו ב"ד וסקלוהו – אפילו שומר חנם חייב, שיכול הלה לטעון פשעת במה שלא החזרתו לי (עפ"י רמב"ן).

ג. כתבו ראשונים שאף לענין חיוב השומר בתשלומי נזקי השור, משתנה הדבר בסוגי השומרים, ולא רק לענין החזרת דמי שור לבעליו; שומר חנם ששמר שמירה פחותה – נפטר מנזקיו והבעלים חייבים לשלם לנזק [בשור תם ששמירתו מעולה], ושומר שכר ששמר שמירה מעולה – השומר פטור (עפ"י רמב"ם ד, ד; רבנו יהונתן ונמו"; שו"ע שצו, ח). ואף השואל פטור, שאינו חייב באונסין אלא כשפקדון הזק אכל לא כשהזיק אחרים (שם ובסמ"ע).

ואולם באור זרוע מפורש, וכן מדויק מרש"י, ששומר חנם חייב לשלם כופר אעפ"י ששמר שמירה פחותה, שאחריות הנזקים עליו כמו על הבעלים. ויתכן שזה אמור רק לגבי כופר ולא לענין נזקין. וכן צדד בסוף דבריו רבנו פרץ. אך יש אומרים אף לענין נזקין כן (ע' מאירי ובפסקי הרי"ד).

ב. אמר רבא (בפירוש דברי רבי אלעזר), שומר חנם שקיבל עליו שמירת נזקיו, אם הכיר בו שהוא נגחן, סתמא דמלתא מעלה בדעתו שלא יזיק לאחרים אבל לא שלא יזוק בעצמו על ידי שור אחר, הלכך אם הזיק חייב מפני שקיבל עליו, ואם הזוק משור פטור.

א. 'שומר חנם' – לאו דוקא. וכן גרס רבנו תם 'שומר' סתם (וכן סתימת הפוסקים).

ב. מבואר בפוסקים (ח"מ שצו, ח. וכו' ברשב"א או"ז מ"מ ועוד) שבסתם מקבל עליו השומר שמירה על השור בין שלא יזיק בין שלא יזוק, אבל שור נגחן, אין בקבלתו הסתמית אלא שלא יזיק, אבל לא עלה על דעתו שיתיצב שור כנגדו.

וכתב רש"ל (יש"ש פ"א לו) ששואל ושוכר שנוטלים הבהמה לצורך עצמם, אפילו בשור נגחן בסתמא מקבלים עליו גם כן שמירה שלא יזוק, בניגוד לשומרים שלצורך שימור הם עומדים.

דפים מה – מו

צב. איזו דרגת שמירה נצרכת לשור?

לדברי רבי מאיר, בין תם בין מועד צריכים שמירה מעולה (ולא ישמרנו – הוסיף הכתוב שמירה על השמירה הרגילה של בני אדם. ותם מועד שוים, 'נגיחה' בתם 'נגיחה' במועד), הלכך קשרו בעליו במוסרה ונעל (= או נעל. עפ"י רבנו יהונתן ורי"ז ושו"ע) בפניו כראוי [כלומר דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה וכד'] – ויצא והזיק, אחד תם ואחד מועד – חייב.

רבי יהודה אומר: תם חייב ומועד פטור (סתם שוורים בחזקת שימור הם, וכשחייבה תורה בתם למדנו חיוב שמירה מעולה. וכשאמרה תורה במועד ולא ישמרנו הוי ריבוי אחר ריבוי ובא למעט, לומר שמועד די לו בשמירה פחותה. ודורשים ישמרנו – לזה ולא לאחר, שהתם לא נתמעט).

נחלקו אמוראים בדעת רבי יהודה; לדברי רב אדא בר אבהו, לא פטר ר"י בשמירה פחותה אלא צד העדאה שבו אבל צד תמות במקומה עומדת, לחייב חצי נזק כתם. ואילו מדברי רב הוכיחו שאינו סובר כן. ולדבריו אם היה השור מועד לקרן ימין ולא לשמאל, אם שמר שמירה פחותה ויצא והזיק – בקרן ימין פטור מכלום ובקרן שמאל חייב חצי נזק (כפרש"י).

רבי אליעזר אומר: אין שמירה לשור אלא סכין (שהרי אסור לאדם לשים דמים בביתו כגון כלב רע וסולם רעוע, הלכך ולא ישמרנו משמע אין לו שמירה. ערש"י בפירוש דברי אביי).

לפירוש אחד בתוס' מחייב ר"א בתשלומין אפילו בשמירה מעולה. ולפירוש אחר לא אמר רבי אליעזר שצריך לשחטו אלא לענין איסור בעלמא, אבל בתשלומין אינו חייב אם שמרו שמירה מעולה [כמו בור מכוסה שפטרנו תורה מתשלומין]. וכן נקט רבנו פרץ. ואילו בתורי"ד הסיק שלר"א חייב בתשלומין, ומשום קנס הוא על שעבר על איסור בהחזקתו. [רבה היה סבור לחייב מדאורייתא מ'לא ישמרנו', והסיק אביי משום קנס הוא].

בברייתא מובאת דעת רבי אליעזר בן יעקב שאחד תם ואחד מועד די להם שמירה פחותה. (דרש כרבי יהודה למעט מועד, ולמד תם ממועד 'נגיחה-נגיחה').

א. הרמב"ם (ד, א) הרא"ש והמאירי (לט) נקטו הלכה כרבי יהודה, שהמועד די לו בשמירה פחותה [ופסק הרא"ש כרב אדא בר אבהו שצד תמות במקומה עומדת. וברמב"ם (ד, א ב. ע"ש בנו"כ ובפרישה שצו) נראה שבכל שור אין אומרים צד תמות במקומה עומדת (וכ"כ המאירי לעיל) מלבד במועד לקרן ימין. ורש"ל פסק אף לענין זה שאין צד תמות במקומה עומדת. ובאו"ז נסתפק אם הוא ראב"א תלמיד רב – הלכה כרב, ואם הוא מאוחר תלמידו של רבא – הלכה כמותו]. וכן נפסק בשו"ע (שצו, א ח).